

«فره‌یختگان» نقشه تجاری ایران در ۷ ماه اول سال ۹۹ را بررسی می‌کند

افتتاح صادرات در ۶ ماه اول، نشانه‌های امید در مهر

م.رضی عبدالحسینی

بررسی جدیدترین آمارهای منتشر شده از سوی گمرک جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد به‌رغم تعطیلی فعالیت‌های اقتصادی و تجاری در سطح بین‌المللی ناشی از شیوع ویروس کرونا و همچنین مشکلات و موانع مربوط به تحریم‌های آمریکا، صادرات غیرنفتی ایران طی مهرماه ۹۹ در مسیر افزایشی قرار گرفته و در مقایسه با مهرماه سال گذشته افزایش ۴۸ درصدی را تجربه کرده است. براساس این آمارها هر چند مجموع صادرات واردات و در نهایت حجم تجارت خارجی کشورمان در هفت‌ماه ابتدایی سال جاری در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته روند کاهشی را تجربه کرده، اما در مهرماه و به‌طور کلی نیمه دوم سال ۹۹ با افزایش ثبات بازار ارز و همچنین کاهش محدودیت‌های ناشی از کرونا، اتفاقات امیدوارکننده‌ای رخ داده که می‌توان از آن به‌عنوان نقطه عطفی برای تجارت بین‌الملل ایران یاد کرد. این گزارش با بررسی جزئیات صادرات کشورمان به ۴ بلوک شامل ۱۵ کشور همسایه، ۵ کشور اوراسیا، ۴۲ کشور آفریقایی و ۲۸ کشور عضو اتحادیه اروپا (با در نظر گرفتن انگلیس) نقاط ضعف و قوت ایران در روابط تجاری را بررسی کرده است. براساس آمارها، گرچه در مهرماه میزان صادرات ایران رشد قابل توجهی را تجربه کرده، اما مجموع صادرات ۷ ماهه ایران به ۱۵ کشور همسایه حدود ۱۵ درصد، به کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا ۱۸ درصد، به کشورهای آفریقایی ۵۹ درصد و در نهایت به کشورهای عضو اتحادیه اروپا چیزی در حدود ۳۰ درصد کاهش داشته است. همچنین از جمله ضعف‌های تجارت خارجی ایران، نداشتن نقشه تجاری ایمن و عدم تنوع در مسیرهای صادراتی است، به‌طوری که از حدود ۱۸ میلیارد دلار صادرات ایران در ۷ ماهه امسال، نزدیک به ۷۹ درصد آن به پنج کشور عراق، چین، امارات، ترکیه و افغانستان صادر شده است.

رشد ۴۸ درصدی صادرات در مهرماه

گمرک جمهوری اسلامی ایران پس از مدت طولانی وقفه در ارائه اطلاعات تجاری کشور، در جدیدترین آمار که از وضعیت تجارت ایران در ماه‌های گذشته ارائه کرده، خبر از تداوم روند رو به رشد صادرات غیرنفتی کشور در مهرماه داده است. براساس آمارهای منتشر شده، میزان صادرات کشور در هفت ماهه ابتدایی سال ۹۹ در حدود ۱۸ میلیارد ۲۳۸ میلیون دلار و میزان واردات نیز در حدود ۲۰ میلیارد ۴۰ میلیون دلار بوده است. این آمار در مقایسه با اطلاعات تجاری در هفت ماهه ابتدایی سال ۹۸ چیزی در حدود ۲۳ درصد کاهش در صادرات و ۲۰ درصد کاهش در واردات را به ثبت رسانده است. با توجه به شیوع ویروس کرونا و همچنین معضلات داخلی، کاهش ۱۰ میلیارد دلاری حجم تجارت کشور شاید منطقی به نظر آید اما باید توجه داشت که کاهش حجم تجارت در نهایت منتهی به کاهش ارزش ریالی کشور شده که دست‌ساز است. گزارش برای مدیریت بازار ارز کوتاهی می‌کند. اما اتفاق امیدوارکننده افزایش صادرات کشور در مهرماه ۹۹ نه‌تنها در مقایسه با ماه پیش بلکه در مقایسه با مهر سال گذشته است. براساس آمار صادرات ۴ میلیارد و ۶۷۰ میلیون دلار مهرماه سال ۱۳۹۹ در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته که ۳ میلیارد و ۱۴۹ میلیون دلار بوده، افزایش ۴۸ درصدی را تجربه کرده و همچنین میزان صادرات غیرنفتی کشور در مدت مذکور نسبت به ماه پیش از خود، یعنی شهریور سال جاری، افزایش حدود ۲ میلیارد دلاری داشته است. این مساله نشان می‌دهد که با وجود کرونا و نیز می‌توان لاقلاً در آمارهای سال پیش را تکرار کرد و از بروز نوسانات ارزی که مستقیماً تولیدات صادراتی کشور را هدف قرار می‌دهند، جلوگیری کرد.

کاهش ۱۵ درصدی صادرات به همسایگان

بازار کشورهای همسایه ایران شامل ۱۵ کشور دارای مرز خاکی و دریایی به‌دلیل همچون سهولت دسترسی (وجود مرزهای زمینی و دریایی مشترک که باعث کاهش هزینه‌های حمل‌ونقل می‌شود) موقعیت ممتاز ژئوپلیتیکی ایران، وجود اشتراکات فرهنگی، مذهبی، زبانی و تمدنی، محرومیت‌نازینی ایران و امکان صادرات مجدد کالاهای تولید ملی به بازارهای فرامنطقه‌ای از طریق کشورهای همسایه (درنتیجه کاهش آثار تحریم‌ها بر تجارت خارجی)، دارای اهمیت راهبردی است و در هر برنامه‌ای برای توسعه تجارت خارجی و صادرات کالاهای ایرانی، باید در اولویت قرار گیرند. با این وجود اما طی همه این سال‌ها، ایران سهم شایسته‌ای در این بازار که اندازه آن بیش از ۱۱۰۰ میلیارد دلار بوده را به‌دست نیاورده است؛ به‌طوری که سهم کشورمان از بازار ۱۵ کشور همسایه، تنها در حدود ۲/۳ درصد بوده است. این روند منفی در ۷ ماهه ابتدایی سال ۹۹ نیز ادامه داشته و براساس آمارها، ارزش صادرات ایران به ۱۵ کشور همسایه در حالی که ۱۱ میلیارد و ۴۸۸ میلیون

دلار رسیده که این رقم برای مدت مشابه سال پیش در حدود ۱۳ میلیارد و ۵۸۰ میلیون دلار بوده است. البته هر چند کاهش حجم صادرات و به‌طور کلی تجارت ایران با کشورهای همسایه در سال جاری تحت تاثیر شیوع ویروس کرونا و همچنین برخی معضلات داخلی اقتصاد بوده اما باید توجه داشت که همسایگان ما ظرفیت عظیمی را برای صادرات محصولات ما فراهم خواهند کرد و مانیا بر مبنای بهبود روابط تجاری خود با آنها هستیم. کشورهای همسایه ایران شامل ۱۵ کشور عراق، ترکیه، امارات، افغانستان، پاکستان، عمان، روسیه، جمهوری آذربایجان، ارمنستان، ترکمنستان، قطر، کویت، قزاقستان، بحرین و عربستان هستند و تولیدکنندگان ایرانی از طریق این کشورها در معرض بازاری به اندازه ۱۱۰۰ میلیارد دلار قرار می‌گیرند. البته لازم به ذکر است که با احتساب سوریه و همچنین کشورهای هند با توجه به نزدیکی آن به بندر چابهار می‌توان از بازار ۱۵۰۰ میلیارد دلاری هدف صحبت کرد. براساس آمارهای اعلام شده در میان این ۱۵ کشور، بیشترین صادرات هفت ماهه ابتدایی سال ۹۹ به عراق، امارات، ترکیه به ترتیب با ارقامی در حدود ۱۴۸۹ و ۲۲۵۴ و ۴۸۰۰ میلیون دلار صورت گرفته است. در این رتبه‌بندی در مدت مشابه سال گذشته ترکیه با ۲۶۷۵ میلیون دلار واردات از ایران در رتبه دوم قرار داشت اما در سال جاری به یکبارگی با کاهش ۴۴ درصدی مواجه شده است. به‌طور کلی صادرات ایران به ۱۵ کشور همسایه در ۱۱ مورد با کاهش و تنها در ۲ مورد با افزایش روبه‌رو بوده است. جدای از عربستان که به دلیل اختلافات عمیق سیاسی حدوداً چهار سال است که شریک تجاری بسیار جزئی کشور هم محسوب نمی‌شود، کشورهای روسیه، افغانستان و آذربایجان به ترتیب ارزش واردات خود از کشور ما را ۲۳ و یک درصد افزایش داده‌اند که در مورد روسیه قابل تأمل است. از سوی دیگر ترکمنستان، ارمنستان، ترکیه و قطر نیز به ترتیب ۴۴، ۴۴ و ۴۴ درصد از ارزش وارداتی کالاهای خود از ایران کم کرده‌اند. بخشی از این کاهش مرادفات تجاری به ویروس کرونا و بسته بودن مرزهای برخی کشورهای بازه‌های زمانی متفاوت بوده است اما به‌ر شکل برای جبران این مساله باید تلاش کرد. یکی از معضلات اصلی تجارت کشور با همسایگان عدم شناخت بازار هدف بوده و احتمالاً علت ناپایداری میزان تجارت نیز به همین مساله برمی‌گردد. ما در این زمینه نیازمند موسسات مطالعاتی بازار و همچنین راینژان اقتصادی هستیم که با تحقیقات میدانی به شناخت کافی از کشورهای نزدیک و همسایه برسند.

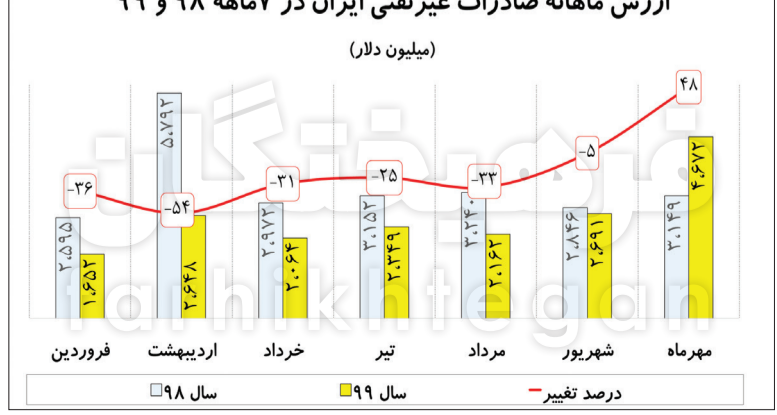
صادرات ناچیز ۴۵۰ میلیون دلاری به اوراسیا

اتحادیه اقتصادی اوراسیا یک اتحادیه اقتصادی بین‌المللی شامل بلاروس، قزاقستان، روسیه، قرقیزستان و ارمنستان است که کل حجم تجارت آنها به بیش از ۴۰۰ میلیارد دلار می‌رسد. تا به حال همایش‌های مختلفی با هدف افزایش همکاری‌های اقتصادی و تجاری کشورهای اوراسیا با ایران برگزار شده و از آن سال گذشته نیز به صورت موقت موافقتنامه تجارت ترجیحی ایران با اتحادیه اقتصادی اوراسیا امضا شده است، با این حال حجم صادرات ایران به این کشورها چندان قابل توجه نیست. گفته می‌شود ورود به بازارهای این کشور نیازمند داشتن استانداردها و گواهی‌نامه‌های آنهاست که در سال‌های اخیر نتوانسته‌ایم استانداردهای لازم را کسب کنیم. از سوی دیگر همچنین عدم وجود شرکت‌های مطالعه بازار و همچنین راینژان اقتصادی نیز در ارتباط تجاری با این اتحادیه آسیب‌زا بوده است. براساس آمارها، میزان صادرات کشور به اتحادیه اوراسیا در هفت‌ماه ابتدایی سال گذشته در حدود ۵۵۰ میلیون دلار بوده که در هفت‌ماه ابتدایی سال جاری با کاهش ۱۸ درصدی به ۴۴۹ میلیون دلار رسیده است. از طرفی تراف تجاری بین ایران و این منطقه نیز در سال جاری در حدود ۲۶۲ میلیون دلار به نفع اتحادیه اوراسیا بوده است. در واقع آمارها نشان می‌دهند که ایران در هفت ماهه ابتدایی سال ۹۹ حدود ۴۴۹ میلیون دلار صادرات به کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا داشته‌ و در مقابل نیز حدود ۵۵۰ میلیون دلار واردات از این اتحادیه داشته است؛ این یعنی کفه ترازوی صادرات به نفع این

اتحادیه سنگین‌تر است. همچنین در ۷ ماهه نخست امسال صادرات ایران به کشورهای عضو اوراسیا با ۵۲ درصد رشد به ۴۹۰ میلیون دلار رسید و واردات ایران از اعضای این اتحادیه با ۳ درصد کاهش از ۷۹۲ به ۷۶۸ میلیون دلار رسید. این در حالی است که این ۵ کشور نیز با دارا بودن بیش از ۱۸۵ میلیون جمعیت از تجارت ۹۰۰ میلیاردی با دنیا برخوردارند که سهم کشور ما از آن کمتر از نیم درصد است. کشور ما بیشترین صادرات با ارقام ۲۴۱ و ۱۱۲ میلیون دلاری در هفت ماهه ابتدایی سال جاری به کشورهای روسیه و ارمنستان داشته است. به‌طور کلی «ایجاد مکانیزم تها در کالا و کالا و مبادله کالایی بین دو طرف» و همچنین اعزام هیات‌های تجاری و برگزاری نمایشگاه‌های مشترک میان ایران و اوراسیا، می‌تواند میزان تجارت ایران با این اتحادیه را به میزان قابل قبولی برساند.

صادرات ۴۲ کشور آفریقایی فقط ۱۲۳ میلیون دلار!

قاره کهن آفریقا به دلایلی مورد بی‌مهری واقع شده است. واژه آفریقا در نظر برخی مردم جهان و میان برخی ایرانیان مساوی با فقر، محرومیت، خشکی، کودتا، جنگ، عقب‌ماندگی، استعمار، آیدز و... است. اما همه این‌ها یک روی سکه است، چرا که از طرفی دیگر این قاره سرشار از منابع بکر و غنی و آرزوی حاصلخیز است که بسیاری از کشورهای اروپایی و آمریکا چه در زمان استعمار چه در عصر حاضر به آن نظر داشته‌ و دارند. به‌لحاظ وسعت، قاره آفریقا دومین قاره وسیع جهان است و به‌لحاظ جمعیت نیز ۱/۲ میلیارد نفر از جمعیت نزدیک به هشت میلیارد نفری جهان در این ناحیه متمرکز شده‌اند. همچنین با مدنظر قرار دادن حجم تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی، بسیاری از کشورهای کمتر توسعه‌یافته جهان در آفریقا قرار دارند. اکثر این کشورهای در مرحله‌ای از توسعه قرار دارند که دیگر کشورها قبل از انقلاب صنعتی در آن مرحله بودند. بنابراین فرصت‌های تجاری زیادی در این قاره وجود دارد که حجم تولید ناخالص داخلی نزدیک به پنج‌هزار میلیارد دلاری و همچنین بازار واردات کالایی ۵۲۳ میلیارد دلاری کشورهای این قاره مصداق‌های عینی این ادعا هستند. با این حال، در این زمینه بررسی‌های آماری نشان می‌دهد به‌رغم وجود بازار بزرگ ۵۲۳ میلیارد دلاری در این قاره، کشورمان سهم شایسته‌ای از این بازار ندارد؛ چرا که کل صادرات ایران به قاره آفریقا در سال ۱۳۹۸ حدود ۶۰۰ میلیون دلار و در هفت ماهه ابتدایی سال ۹۸ نیز تقریباً ۴۰۰ میلیون دلار بوده است. در این زمینه با توجه به جزئیات آمارهای مربوط به تجارت خارجی و انتشار آن به تفکیک کشورهای مختلف از سوی گمرک کشور می‌توان به بررسی روابط تجاری ایران و کشورهای آفریقایی پرداخت. طبق این آمارها، جمهوری اسلامی ایران در هفت ماهه ابتدایی سال ۹۹ در مجموع ۱۶۲ میلیون دلار به ۴۲ کشور کوچک و بزرگ آفریقایی صادر کرده که این میزان کمتر از ۰/۵ درصد (دقیقاً ۰/۱۳ درصد) نیاز کالایی بازار آفریقا است. البته این میزان صادرات در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته ۵۹ درصد کاهش را تجربه کرده است، چرا که این رقم در سال گذشته در حدود ۳۹۹ میلیون دلار ثبت شده است. طبق این آمارها، بین ۴۲ کشوری که ایران در هفت ماهه ابتدایی سال کالا به آنها صادر کرده، بالاترین میزان آن مربوط به غنا با ۵۲ میلیون دلار می‌شود. پس از غنا، صادرات به کامرون با حدود ۲۲ میلیون دلار در رتبه دوم، صادرات به کنیا با ۲۱ میلیون دلار در رتبه سوم، صادرات به آفریقای جنوبی با ۱۷ میلیون دلار در رتبه چهارم و صادرات به سومالی با ۱۲ میلیون دلار در رتبه پنجم قرار دارد. در مجموع صادرات ایران به همین ۵ کشور آفریقایی بالای ۱۰ میلیون دلار صادرات به باقی کشورهای کمتر از ۱۰ میلیون دلار بوده است. بررسی‌ها همچنین نشان می‌دهد که تنها در چند کشور میزان صادرات نسبت به سال گذشته با رشد همراه بوده و در عمده کشورهای رتبه‌بندی شده کامرون با صددرصد و سومالی با ۵۶ درصد رشد نسبت به سال گذشته غالب توجه است. بررسی‌ها نشان می‌دهد عمده ریسک‌های بالقوه‌ای که برای توسعه حجم تجارت خارجی و به‌ویژه سهم کالاهای ایرانی از بازار کشورهای آفریقایی وجود

آنها به ترتیب ۱۸، ۲۰ و ۱۱ درصد افزایش را نسبت به سال گذشته داشته است. از سوی دیگر همچنین ۵ مقصد عمده صادراتی ایران به اتحادیه اروپا در میان ۲۷ کشور عضو اتحادیه، کشورهای آلمان، ایتالیا، اسپانیا، بلغارستان و رومانی هستند که در مجموع با ۲۱۷ میلیون دلار ۷۸ درصد از ارزش صادرات ایران به اتحادیه اروپا را تشکیل می‌دهند. بیشترین رشد ارزش صادرات ایران در هفت ماهه ابتدایی سال نیز به کشور آلمان با افزایش ۱۸ درصدی بوده است. البته روابط تجاری ایران و اتحادیه اروپا از سوی واردات نیز کاهش قابل توجهی را تجربه کرده است. به‌طور کلی ضرر این روابط ایران و اروپا کند شده است که علت اصلی آن نیز تحریم، کرونا و در دسترس نبودن مسیرهای انتقال ارز بوده است.

Table with 4 columns: Country, Value in September 2020 (million dollars), Value in October 2020 (million dollars), and Percentage Change. Lists countries like Iraq, UAE, Turkey, etc.

Table with 4 columns: Country, Value in September 2020 (million dollars), Value in October 2020 (million dollars), and Percentage Change. Lists countries like Germany, UK, France, etc.

Table with 4 columns: Country, Value in September 2020 (million dollars), Value in October 2020 (million dollars), and Percentage Change. Lists countries like Russia, Armenia, Kazakhstan, etc.

Table with 4 columns: Country, Value in September 2020 (million dollars), Value in October 2020 (million dollars), and Percentage Change. Lists countries like Ghana, Cameroon, Kenya, etc.